

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

XI.7036.19.2016.AK

Pani Teresa Wargocka
Sekretarz Stanu
Ministerstwo Edukacji Narodowej
al. Szucha 25
00-918 Warszawa

Uprzejmie dziękuję Pani Minister za odpowiedź na wystąpienie w sprawie dostępu do edukacji osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim. Wyrażając uznanie dla podjętych przez Ministerstwo działań i zapowiedzi prac w tym zakresie, pragnę jednak jeszcze raz podkreślić wagę zaprezentowanych problemów i prosić o uszczegółowienie przedstawionych przez Panią Minister informacji.

W piśmie z dnia 21 października 2016 r. wskazano, że obecne rozwiązania prawne pozwalają na realizację przez dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim obowiązku odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki poprzez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych organizowanych w formie indywidualnej lub zespołowej. Dodano, że system oświaty zapewnia również ww. grupie dzieci i młodzieży pomoc psychologiczno-pedagogiczną, stosownie do rozpoznanych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych. Z tych dwóch faktów wyciągnięto wniosek, że dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim zapewnione jest, zgodnie z postanowieniami Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, prawo do edukacji uwzględniającej zaspokojenie ich specyficznych potrzeb w możliwie optymalnym dla nich zakresie, a zatem nie można zgodzić się z twierdzeniem o ograniczeniu formalnym partycypacji tych osób w powszechnym systemie edukacji.

Przywołane przepisy prawa nie wystarczają – w mojej ocenie – do stwierdzenia, że osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim faktycznie uczestniczą w powszechnym systemie edukacji w najwyższym możliwym stopniu. Należy zaznaczyć,

że w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim (Dz. U. poz. 529) nie pojawia się termin „edukacja”, co sugeruje przewagę oddziaływań opiekuńczych nad edukacyjnymi. Jak wskazała Pani Minister: „w przypadku tej grupy dzieci i młodzieży w systemie oświaty szczególnie nacisk kładzie się na realizację ich potrzeb rozwojowych, w tym opiekuńczych (...). Celem zajęć rewalidacyjno-wychowawczych jest przede wszystkim całościowe i wieloprofilowe wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, rozwijanie ich zainteresowania otoczeniem oraz uzyskiwanie, na miarę ich indywidualnych potrzeb i możliwości, niezależności od innych osób w funkcjonowaniu w codziennym życiu”. Świadczy to o tym, że działania podejmowane wobec osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim skupiają się na wspomaganie ich ogólnego rozwoju i niezależności, zaś zdobywanie przez nich podstawowej wiedzy czy kształcenie, nawet na minimalnym poziomie, są marginalizowane i nie funkcjonują w praktyce.

Pragnę podkreślić, że zdaję sobie sprawę ze specyfiki niepełnosprawności intelektualnej w stopniu głębokim oraz znacznego zróżnicowanego poziomu funkcjonowania tej grupy osób. Mam świadomość ich poważnych ograniczeń zdolności porozumiewania się, znacznie ograniczonych zdolności ruchowych (często uniemożliwiających samodzielne poruszanie się), a także występujących ciężkich wad neurologicznych oraz uszkodzeń narządów wzroku czy słuchu. Podzielam pogląd Pani Minister, że z wymienionych wyżej powodów dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim nie są w stanie realizować treści programowych zawartych w podstawach programowych kształcenia ogólnego przewidzianych dla poszczególnych typów szkół. Mój postulat jednak dotyczy wprowadzenia obowiązku opracowania dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim odpowiedniej podstawy programowej lub ramowego programu nauczania w poszczególnych latach, niekoniecznie tożsamy z wymogami stawianymi w podstawach programowych kształcenia ogólnego. Bez wątplenia określenie w przepisach prawa jednolitych wymagań w zakresie wiedzy i umiejętności, jakie powinny zostać nabyte przez tę grupę osób w kolejnych latach oddziaływań edukacyjnych, stanowić będzie trudne zadanie. Wyrażam jednak przekonanie, że możliwe jest wyznaczenie minimalnych, podstawowych umiejętności czy obszarów kształcenia, wokół których powinna koncentrować się edukacja osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim na różnych jej etapach.

Inny podniesiony problem stanowi przydział uczestników zajęć rewalidacyjno-wychowawczych do grup, który obecnie podlega decyzji dyrektora jednostki systemu oświaty. Pani Minister w piśmie z dnia 21 października 2016 r. zauważyła, że przepisy

prawa nie określają kryteriów dokonywania podziału uczestników zajęć na grupy – co stanowi istotę problemu. Mimo wskazanego braku przeszkód prawnych do dokonywania przydziału w oparciu o kryterium poziomu rozwoju uczestnika zajęć, a nie jego wiek, w rzeczywistości zdarza się, że w jednej grupie uczestniczą osoby w bardzo zróżnicowanym wieku (nawet od 3 do 25 lat). Celowe wydaje się zatem wprowadzenie odpowiednich regulacji prawnych, szczegółowo definiujących kryteria dokonywania podziału uczestników zajęć na grupy, które pozwolą zmniejszyć prawdopodobieństwo występowania takich niekorzystnych praktyk w przyszłości.

Chciałbym także przekazać wyrazy uznania dla prac podjętych w Ministerstwie Edukacji Narodowej zmierzających do dookreślenia standardów dotyczących edukacji i wsparcia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, jakie powinny być zapewnione przez jednostki systemu oświaty, w oparciu o diagnozę funkcjonalną z uwzględnieniem Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF-CY). Szczególnie istotne jest dążenie do zmiany modelu medycznego postrzegania niepełnosprawności na rzecz modelu społecznego, opartego na analizie funkcjonowania dziecka i wynikających z tego potrzeb w zakresie zarówno wsparcia ucznia, jak i dostosowania środowiska zewnętrznego. Mając jednak na uwadze podniesione powyżej wątpliwości dotyczące wyjaśnień zawartych w piśmie z dnia 21 października 2016 r., działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2014 r., poz. 1648 z późn. zm.) zwracam się do Pani Minister z uprzejmą prośbą o ustosunkowanie się do problemów, które w mojej ocenie wymagają ponownego przeanalizowania. W szczególności będę zobowiązany za odpowiedź na pytanie, czy w ocenie Pani Minister działania podejmowane podczas zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, gdzie nacisk kładzie się na realizację potrzeb opiekuńczych, wyczerpują pojęcie konstytucyjnego prawa do nauki, które nie jest tożsame z prawem do wychowania czy opieki.